

Aanduiding van ankerplaats
's Herenbos, Heihuizen en Zalfen '
Code : APA012

1. Benaming van de ankerplaats + ligging

's Herenbos, Heihuizen en Zalfen, Malle (provincie Antwerpen)

Oppervlakte: 550,52 ha

2. Aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 die de grenzen ervan aangeeft

Zie kaart 1

3. Nummer ankerplaats uit landschapsatlas

Anker ID: A10016

4. Situering

Situering in ruimere omgeving

De ankerplaats is gelegen in het noorden van de provincie Antwerpen, hoofdzakelijk op het grondgebied van de gemeente Malle, deelgemeente Oostmalle. Het uiterste westen van de ankerplaats is gelegen op het grondgebied van de gemeente Zoersel. De begrenzing wordt gevormd door de bewoning van Oostmalle in het noorden, de Molenbeek en de gemeentegrens met Beerse in het oosten, Salphen in het zuiden en de bewoning en industrie langs de N14 (Mechelen-Malle) in het westen.

Relatie met andere ankerplaatsen

De ankerplaats maakt deel uit van een cluster van vier ankerplaatsen op het grondgebied van de gemeenten Malle, Zoersel, Lille, Beerse, Vorselaar en Zandhoven.

Het 's Herenbos was eens het jachtgebied voor de heren van het kasteeldomein de Renaissance dat als ankerplaats in de Landschapsatlas is aangeduid en ten noordwesten aan de ankerplaats grenst met als grens de N14 (Mechelen-Malle). Ten zuidwesten grenst de ankerplaats aan de ankerplaats 'Zalfens Gebroekt' en ten zuidoosten aan de ankerplaats 'Domein Blommerschot en Beulkebeemden'.

Andere types van beschermingen en statuten

Gewestplanbestemmingen:

- Bosgebied
- Agrarisch gebied
- Landschappelijk waardevol agrarisch gebied
- Militair gebied

Ruimtelijke planning:

Ruimtelijke uitvoeringsplannen:

Er zijn geen RUP's van kracht.

Algemene en bijzondere plannen van aanleg:

Er zijn geen BPA's of APA's van toepassing binnen de ankerplaats (toestand 01/02/2002, www.gisvlaanderen.be).

VEN/IVON (Vlaams Ecologisch Netwerk/Integraal Verwevings- en Ondersteunend Netwerk):

In het zuidoosten van de ankerplaats (ten oosten van de N153 (Herentals – St. Lenaarts)) ligt het VEN-gebied nummer 317 'De vallei van de Molenbeek en Tappelbeek'.

Speciale Europese Beschermingszones:

Een zeer groot gedeelte van de ankerplaats (met uitzondering het gehucht Zalfen en omliggende landbouwgronden en een gedeelte van de ankerplaats ten oosten van de N153) is gelegen in Habitatrichtlijngebied BE2100017 'Bos- en heidegebieden ten oosten van Antwerpen' omwille van het voorkomen van volgende habitats en soorten:

- Open grasland met *Corynephorus*- en *Agrostis*-soorten op landduinen (2330);
- Mineraalarme oligotrofe wateren van de Atlantische zandvlakten met amfibische vegetatie: *Lobelia*, *Littorellia* en *Isoëtes* (3110);
- Oligotrofe wateren van het Middeneuropese en peri-alpiene gebied met *Littorella*- of *Isoëtes*-vegetatie of met eenjarige vegetatie op drooggevalen oevers (*Nanocyperetalia*) (3130);
- Noordatlantische vochtige heide met *Erica tetralix* (4010);
- Droge heide (alle subtypen) (4030);
- Grasland met *Molinia* op kalkhoudende bodem en kleibodem (*Eu-Molinion*) (6410);
- Beukenbossen van het type *Ilex*- en *Taxus*-soorten, rijk aan epifyten (*Illici-Fagetum*) (9120);
- Oude zuurminnende bossen met *Quercus robur* op zandvlakten (9190);
- Overblijvende of relictbossen op alluviale grond (*Alnion glutinoso-incanae*) (91E0);
- Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*) (1149);
- Rivierdonderpad (*Cottus gobio*) (1163);
- Beekprik (*Lampetra planeri*) (1096);
- Geel schorpioenmos (*Drepanocladus vernicosus*) (1393);
- Drijvende waterweegbree (*Luronium natans*) (1831).

Natuureservaten:

De ankerplaats bevat geen of is niet gelegen in een erkend of aangewezen natuureservaat.

Bosreservaten:

Een belangrijk gedeelte van het 's Herenbos werd erkend als integraal bosreservaat.

Beschermingen als monument, stads- of dorpsgezicht of landschap (www.onroerendergoed.be):

- Sint Antoniuskapel: beschermd als monument op 23 februari 1983 (B.S. 19 mei 1983);
- Sint Antoniuskapel en omgeving: beschermd als dorpsgezicht op 23 februari 1983 (B.S. 19 mei 1983).

Statuut waterlopen:

- Delftebeek: 2de categorie
- Koeischotseloop: 2de categorie
- Salpheneloop (Zalfense beek): 3de categorie
- Lopende beek: 3de categorie
- Bossnepbeek: 3de categorie

5. Omschrijving

De ankerplaats 's Herenbos, Heihuizen en Zalfen bestaat uit het uitgestrekte boscomplex van 's Herenbos en Heihuizen en de landbouwgronden rondom en de hoeven van het gehucht Zalfen. Het 's Herenbos is door de N14 (Lierslei) van het kasteeldomein de Renesse gescheiden en is historisch verbonden met dit kasteeldomein.

De oorspronkelijke structuur van de ankerplaats wordt gevormd door de wisselwerking tussen de ondergrond, de bodem, het reliëf en de waterhuishouding. Deze 'natuurlijke structuur' is de vertrekbasis van alle latere ontwikkelingen van het gebied. De belangrijkste elementen van de oorspronkelijke structuur zijn:

- De aanwezigheid van een hoogterug of Kempische cuesta die van west naar oost door de Antwerpse Kempen loopt en in Malle net ten noorden van het kasteeldomein en het centrum van Oostmalle gelegen is. De dorpskernen van de gemeente Malle (Westmalle en Oostmalle) liggen net ten zuiden van deze 29-30 meter hoge cuestarug.
- Ten noorden van Oostmalle-dorp en dus op de cuestarug, is het landschap vlak en open. Immers de kleiplaat vormt de grens met de cuesta. Klei is een vruchtbare ondergrond. Dit verklaart waarom hier de belangrijkste landbouwactiviteiten plaatsvinden.
- Ten zuiden van de cuesta is het landschap meer gesloten en bebost, want de ondergrond bestaat er uit zandformaties. Ankerplaats 's Herenbos, Heihuizen en Zalfen is in deze zandige depressie gelegen.
- De waterscheidingslijn tussen het Schelde- en Maasbekken ligt net iets ten noorden van de gemeente Malle. Het gevolg is dat de beken van noord naar zuid afwateren en zo kleine bijriviertjes van de Kleine Nete vormen.

Geologie, geomorfologie en reliëf

Het geologische substraatmateriaal in de provincie Antwerpen bestaat uit losse sedimenten van zand en klei. Door het proces van differentiële erosie werden de zachte zandlagen afgevoerd en bleven de harde kleilagen als een heuvel in het landschap achter. Zo ontstonden binnen de provincie Antwerpen twee zgn. cuesta's, de cuesta van de Klei van Boom in het zuiden van de provincie en een kleinere cuesta van de Kleien van de Kempen in het noorden. Het reliëf van een cuesta bestaat uit een lange heuvel met ten zuiden een relatieve steilrand en ten noorden een zeer zacht afhellende rug. De beide cuesta's verlopen oost-west en min of meer evenwijdig aan elkaar. Tussen de cuesta's komt een zeer uitgestrekte depressie voor. Het middengedeelte van de provincie Antwerpen behoort hoofdzakelijk tot deze depressie. De ankerplaats 's Herenbos, Heihuizen en Zalfen ligt op de zuidflank van de Kempense microcuesta. De hoogte van deze cuestarug reikt tot ca. 30 meter in het westen en ca. 40 m in het oosten. Het reliëf binnen de ankerplaats is vrij vlak. Het hoogste punt is gelegen in het zuidoosten van de ankerplaats (Heihuizen); het laagste in het zuidwesten ter hoogte van Zalfen.

De ondergrond ten zuiden van de cuestasteilrand bestaat uit herwerkte zanden van de Formatie van de Kempen. Ter hoogte van de ankerplaats zijn dit olijfgrijze tot bruine, kleihoudende zanden van het Lid van Malle.

Bodem

De bodem is ontstaan uit het Quartair eolisch dekzandmateriaal afgezet tegen het einde van de laatste ijstijd. De bodems variëren binnen de ankerplaats van vochtig zand tot nat zand en droog zand op de hoogst gelegen delen van het bosgebied van Heihuizen. Langs de waterlopen van de Lopende beek en de Koeischotseloop bestaat de bodem plaatselijk uit nat zandleem. De zandbodems rondom het gehucht Zalfen zijn sterk antropogeen beïnvloed.

Hydrografie

Alle beken in de ankerplaats zijn bovenlopen van de Molenbeek-Bollaak, een deelbekken van het bekken van de Kleine Nete. De waterkopen zijn allen noord-zuid georiënteerd door de ligging op de zuidelijke flank van de oost-west gerichte heuvelkam. De Lopende Beek is ter hoogte van het 's Herenbos een sterk meanderende waterloop. De beek ontspringt ten noorden van het centrum van Oostmalle en stroomt zuidwaarts doorheen het kasteeldomein de Renesse en 's Herenbos en ontvangt voor het verlaten van de ankerplaats de Delftebeeken de Bossnepbeek. De Koeischotseloop vormt de oostgrens van de ankerplaats. Deze beek ontspringt ter hoogte van het kanaal Dessel-Schoten (St. Jozef Rijkvorsel) en stroomt verder zuidwaarts om ter hoogte van het vliegveld van Malle uit te monden in de Molenbeek. De Salpheneloop of Zalfense beek is een gekanaliseerde waterloop die de landbouwgronden rondom het gehucht Zalfen ontwatert.

De grondwatertafel ligt over het algemeen niet diep.. Het gebied is dan ook vrij nat. Dit verklaart de vele drainagegreppels in de bossen.

Bodemgebruik

De ankerplaats 's Herenbos, Heihuizen en Zalfen kan naar bodemgebruik opgedeeld worden in drie eenheden:

- het voormalige jachtbos 's Herenbos;
- het bos-, akker- en weilandencomplex van Heihuizen;
- het gehucht Zalfen met de omliggende akker- en weilanden.

Het 's Herenbos

Historiek

Geschreven bronnen

De geschiedenis van 's Herenbos is verbonden met de ontwikkeling van het aanpalende kasteeldomein de Renesse, aansluitend bij het dorpscentrum van Oostmalle.

Van het kasteeldomein de Renesse is er voor het eerst sprake in documenten uit de 15de eeuw, toen de familie van Berchem eigenaar was van het domein en Willem van Berchem tussen 1431 en 1464 een kasteel te Oostmalle liet bouwen. De dochter van Willem van Berchem, Elisabeth van Berchem was in 1459 gehuwd met Wouter van Hamal, de heer van Elderen. Hun dochter Anna van Hamal huwde in 1501 met Frederik De Renesse, toenmalig raadsheer van Karel V. Oostmalle zou tot op het einde van het Ancien Régime in handen blijven van familie de Renesse. In 1542 werd het kasteel verwoest. Drie jaar later werd begonnen met de bouw van een nieuw kasteel in het domein van Jan van Renesse, zoon van Anna en Frederik van Renesse, die sinds 1538 heer van Oostmalle was geworden.

Frederik de Renesse, zoon van Jan van Renesse, breidde in 1602 het domein uit door de aankoop van de halve heerlijkheid van het klooster van Onze-Lieve-Vrouw-Presentatie. Het betrof het huidige 's Herenbos, maar kreeg de naam 'Nonnenbosch', genoemd naar de vorige eigenaars.

In 1635 keerden "de heren van Oostmalle", Oostmalle de rug toe en vestigden zich in 's Heren Elderen. Hun hoge en lage rechten in Oostmalle lieten zij hierbij uitoefenen door de baljuw, die ze op het kasteel lieten wonen. Hun vertrek betekende het begin van het verval voor het kasteel omdat er geen geld meer werd vrijgemaakt voor het onderhoud. In 1793 werd het opperhof en de kasteelhoeve afgebroken. De gracht die tussen het opperhof en neerhof lag werd met de afbraakmaterialen gedempt. Van het vroegere opperhof blijven vandaag enkel de funderingen over.

Het in verval geraakte kasteeldomein met de omliggende bossen en weilanden werd op 6 oktober 1830 verkocht aan burggraaf Leonard Du Bus de Gisignies. Het opperhof en de kasteelhoeve waren toen reeds verdwenen. De nieuwe eigenaar liet de overgebleven dienstgebouwen herstellen om er zijn buitenverblijf in een neoklassieke stijl op te richten. Bij deze werken werd de binnenhuisindeling aangepast en werd de westelijke ophaalbrug afgebroken en de poort dichtgemaakt. Aan de buitenzijde van het kasteel werd er een nieuwe gevelsteen geplaatst. Ook het park breidde aanzienlijk uit. Er werd een Engelse kasteeltuin aangelegd met vijvers en graspartijen overgaand in doorkijkweiden met solitaire bomen, langs boom- en struikgroepen tot een parkbos. In dit nieuwe park werden talrijke merkwaardige exoten aangeplant, waaronder drie in het park verspreid staande Sequoiadendrons.

Na de dood van burggraaf Bernard Aimé Du Bus (zoon van burggraaf Leonard Du Bus de Gisignies) volgde zijn zoon Bernard Daniël hem op. Hij was burgemeester van Oostmalle van 1870 tot 1879 en van 1885 tot 1891 en gebruikte deze positie om het familiepatrimonium te consolideren door gronden te ruilen of te kopen. Zo kwam o.a. het huidige parkbos Wolfschot bij het domein.

De dochter van de burggraaf huwde in 1896 met graaf Maximiliaan de Renesse-Breidbach waardoor het domein dat de familie de Renesse 100 jaar eerder verkocht had, terug in familiebezit kwam. Maximiliaan de Renesse verbouwde het kasteel in 1920 in Vlaams neorenaissancestijl. Het grondplan bleef grotendeels bewaard; de verbouwing beperkte zich tot de herinrichting van het kasteel uit de

16de eeuw en de uitbreiding met een nieuwe rechtereuleugel. Nieuw hierbij waren de ridderzaal, de gang en de Sint-Jozefstoren. Hoewel de plannen voorzagen in een volledige aanpak van het kasteel werden de werken vroegtijdig stopgezet. Hierdoor bleef de linkerkasteeluleugel in zijn oorspronkelijke vorm bewaard.

Thierry de Renesse, één van de zonen van Maximiliaan, is de eigenlijke bouwmeester van de huidige toestand van het domein. Hij liet het 's Herenbos aanleggen als lusttuin. Daarvoor liet hij de 'Broeckstraet', die van oudsher door het bos liep als publieke verbindingsweg tussen Oostmalle en Zalfen, afschaffen. Deze afschaffing van de weg betekende het begin van de aanleg van de tot op vandaag nog herkenbare parkstructuren in het 's Herenbos. De aanleg van het park werd in 1940 afgerond en omvatte het bouwen van een Franse landschapstuin centraal in het bos op de aslijn (vroegere Broeckstraet) tussen het kasteel en de Sint Antoniuskapel te Zalfen.

Het vroegere Nonnenbosch evolueerde van een natuurlijk jachtbos, via een bos voor houtexploitatie tot een idyllisch bos, ingericht als romantisch buitenverblijf. De beekvallei bleef het meest intact en vertegenwoordigt vandaag nog steeds de rijkste flora van het gebied.

Tijdens de tweede wereldoorlog was het kasteeldomein slachtoffer van een Engels bombardement. Een deel van de linkereuleugel van het kasteel werd vernield en een aantal bommen sloegen ook in, in het park. Een tornado in 1967 richtte nog meer schade aan. Verschillende bomen werden ontworteld en de centrale dreef die de verbinding vormde met het 's Herenbos werd volledig vernield.

Na zijn dood in 1973 liet graaf Thierry de Renesse zijn eigendommen over aan de familie Degroux. Deze lieten na onderhoud aan het domein uit te voeren. Vooral het ingerichte 's Herenbos kwam volledig in verval.

Het kasteel de Renesse werd in 1982 beschermd als monument en kort daarop aangekocht door de gemeente Malle samen met 27 ha park. Het achterliggende parkbos (Wolfschot) werd in 1988 aangekocht door de Vlaamse Gemeenschap. In 1985 werd de v.z.w. "Domein de renesse" opgericht die instaat voor het beheer van de gemeente-eigendom. Kort nadien werd de restauratie van het kasteel in verschillende fasen opgestart.

Historische kaarten

Op de Kabinetskaart der Oostenrijke Nederlanden van Graaf de Ferraris (ca. 1777) staat het 's Herenbos vermeld als Nonnenbosch. Deze naamgeving verwijst naar de oorspronkelijke eigenaars, met name het klooster van O. L. Vrouw van Presentatie in Oostmalle. Het is in die tijd reeds een uitgestrekt bos omgeven door heide met in het centrum van het bos, op de locatie van de huidige centrale vijvers, een strook heide, die het bos als het ware in twee snijdt. Op dit stuk heide was de vroegere verbindingsweg (Broekstraet) tussen het centrum van Oostmalle en het gehucht Zalfen gelegen. Het bos zelf, was in tegenstelling tot de meeste bossen in de Kempen in die periode, geen economisch bos, vermits de aanplantingen voornamelijk bestaan uit loofhout en slechts in beperkte mate uit naalddhout. Het bos was dan ook een aangelegd jachtbos voor de heer van Oostmalle en zijn bezoekers.

Ten tijde van Vandermaelen (1854) is het uitzicht van het bos gewijzigd. De drevenstructuur is zeer opvallend en het bos kent een uitbreiding naar het oosten, op de kaart aangeduid als 'Leege Vennen Bosch'. Het bos werd omgezet naar een exploitatiebos. De huidige Lopende beek, die centraal door het bos loopt, wordt 'Bleykery' geheten. De Bossnepbeek staat vermeld als 'Wolfschoot'. Ter hoogte van het gehucht Zalfen is de Sint-Antoniuskapel herkenbaar. Het landschapsbeeld is er nagenoeg ongewijzigd gebleven.

Op de Militaire geografische kaarten (1872 en 1925) valt op dat de bebossing zeer sterk is toegenomen ten nadele van de resterende heide. 's Herenbos is een parkbos dat één geheel vormt met het aangrenzende kasteeldomein de Renesse, het geen benadrukt wordt door de centrale dreef. Ook Heihuizen is nagenoeg volledig bebost. De weg van Oostmalle naar Herentals doorsnijdt Heihuizen. De bebossing heeft zich ook uitgebreid in de beekvallei.

De topografische kaart van het Militair Geografisch Instituut uit 1970 en het orthofotoplan uit 1971 geven een beeld weer van het domein ten tijde van Thierry de Renesse. Het landschapsbeeld is niet

drastisch gewijzigd. De bebossing is nagenoeg stabiel. Tussen het 's Herenbos en het bosgedeelte van Heihuizen ligt centraal een open weilandgebied, noord-zuid georiënteerd.

Ook het orthofotoplan uit 1990 laat geen fundamentele veranderingen meer zien.

Huidig bodemgebruik

Het 's Herenbos evolueerde van een bijna natuurlijk jachtbos, via een bos voor houtexploitatie naar een ca. 100 ha groot verwilderd kasteelpark, gekenmerkt door de centraal lopende en meanderende Lopende Beek en aanplantingen van loof- en naalddhout. Het wordt gestructureerd door lange dreven, waaronder de Kleine en Grote Kruisdreef, die van de Lierselei tot aan de Salphensebaan lopen en de talrijke kleinere verbindingsdreven. De overige dreven in het bos zijn meer herkenbaar als relictten van de toenmalige tuinarchitectuur. De parkaanleg van 1940 komt het sterkst tot uiting in het centrum van het bos. Hier werd een symmetrisch, strakke, Franse landschapstuin aangelegd met weidse vergezichten en watervlakken met bijhorende beelden. De andere parkelementen uit deze periode zijn ondermeer de buxustuin, de doolhof, de reeënweide midden in het bos, het jachthuisje, het kanaal omgeven met haagbeuken, schuur en stalletjes.

Het noordelijk deel van het 's Herenbos bestaat hoofdzakelijk uit naalddhout (Pinus-aanplantingen) met ondergroei van struiken. Het zuidelijk deel van het bos is hoofdzakelijk loofbos met als voornaamste boomsoorten zomereik en beuk.

Heihuizen

Historiek

Historische kaarten

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijke Nederlanden van Graaf de Ferraris is Heihuizen in het oosten van de ankerplaats, centraal nog een onontgonnen heidegebied. Enkel de vruchtbaardere beekvallei van de Koeischotseloop bestaat uit enkel hoger gelegen akkers en graslanden lager aan de beek. Minder dan honderd jaar later kent Heihuizen een grote metamorfose. De kaart van Vandermaelen toont dat een opvallend groot wegen en drevenpatroon werd aangelegd in de heide, zodat grote rechthoekige percelen ontstonden die zuidwest-noordoost georiënteerd zijn. Het grootste gedeelte van de percelen bestaat nog uit heidebegroeiing. Aansluitend op het 's Herenbos werd de heide reeds vervangen door naaldbos. Een aantal decennia later (kaarten van het Militair Geografisch Instituut) is Heihuizen nagenoeg volledig bebost. De weg van Oostmalle naar Herentals doorsnijdt Heihuizen. De bebossing heeft zich ook uitgebreid in de beekvallei.

Archeologische bronnen

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt:

Het urnenveld Aasten in het noorden van de ankerplaats

Binnen het akkergebied van Aasten dat ooit als urnenveld geïnventarieerd is, hebben prospecties en werfcontroles vijf sites opgeleverd met lithisch materiaal (CAI-100407, CAI-105927, CAI-105928, CAI-105899, CAI-100340)

De vallei van de Koeischotseloop

Bij prospectie werden twee sites gevonden:

- CAI-100378: concentratie van lithisch materiaal
- CAI-100376: twee neolithische bijlfragmenten

Door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IAP) werd in 1998 een archeologische inventaris en waardering opgemaakt in het kader van de Ruilverkaveling 'Malle-Beerse-Lille-Vorselaar'. De vallei van de Koeischotseloop in het oosten van de ankerplaats behoorde tot het projectgebied.

Huidig bodemgebruik

Heihuizen is een voorbeeld van een typische heideontginning in de Kempen. Het bestaat uit een complex van voornamelijk Grove dennenbestanden, afgewisseld met grote percelen loofhout. Zomereik en beuk zijn de dominante boomsoorten. De ondergroei in de naaldbossen bestaat voornamelijk uit pijpenstrootje. Op een aantal plaatsen komen relictten van de oorspronkelijke vegetatie voor. Soorten als struikhei, dophei en gagel zijn er een indicatie van.

Het gehucht Zalfen

Historiek

Geschreven bronnen

De eerste vermelding van Zalfen 'Zalhuffle in de parochie van Malle' werd gevonden in het archief van de St. Bernardusabdij in een document van 6 oktober 1278 waarin het Kapittel van O. L. Vrouw te Antwerpen de verdeling van de graantienden op 'Zalhuffle' tussen de kanunniken vastlegt. De plaatsnaam in zijn oudste vorm 'Zalhuffle' zou verband houden met 'huffel' wat 'modderige weide' betekent. Gezien de lagere ligging van Zalfen ten opzichte van het centrum van Oostmalle is deze verklaring aannemelijk.

Hoe groot of hoe belangrijk het gehucht Zalfen was, is moeilijk te achterhalen, maar volgens een onbekende bron zouden er in 1442 drie grote boerderijen hebben gestaan.

De geschiedenis van de Sint-Antoniuskapel gaat terug tot 1625. In die tijd werd de streek geplaagd door een pestepidemie. De legende wil dat zo'n 60 inwoners van Oostmalle met de ziekte uit het dorp waren weggevlucht naar de heide op Zalfen. Adriaan Mattheeussen, een inwoner uit Zalfen, die enkele van zijn kinderen aan de epidemie verloor was verplicht ze in de heide te begraven en richtte ter herdenking een kapel op. Al spoedig deed de kapel dienst voor lijkdiensten en werden de doden op het ernaast gelegen kerkhof begraven. De kapel werd al snel een aantrekkingspool voor bedevaarders. Om deze reden werd ze in 1727 vergroot tot haar huidige uitzicht.

Historische kaarten

Uit vergelijking van historische kaarten blijkt dat het landschap rondom het gehucht Zalfen de laatste tweehonderd dertig jaar nauwelijks veranderingen heeft ondergaan.

Op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden van Graaf de Ferraris bestaat het gehucht Zalfen uit een aantal naast elkaar liggende hoeven omgeven door akkers aansluitend aan de hoeven. Opvallend is dat de meeste akkers omgeven zijn door hagen. Heidegronden, enkele graslanden en kleine akkertjes scheiden het gehucht van het Nonnenbosch. Anno 2008 zijn de enige veranderingen een beperkt bijkomende bebouwing (boerderijen, woningen), een schaalvergroting van de akkers en vooral bijkomende bedrijfsgebouwen bij de gemoderniseerde hoeven.

Archeologische bronnen

Ter voorbereiding van de Ruilverkaveling Zoersel werd door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium in 2002 een archeologische inventaris uitgevoerd. Hierbij werd ook Zalfen geïnventariseerd. Tijdens de veldkartering werden geen vondsten gedaan. Maar de archeologen schatten het archeologisch belang van het gebied rond Zalfen heel hoog in. Dit hangt samen met de cultuurhistorische waarde van het gebied en de toponymie. Ook het voorkomen van plaggenbodems wijst erop dat de kans op bewaring van archeologische sporen zeer groot is.

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt dat er "waarschijnlijk een vroeg-middeleeuwse woonkern" verbonden was aan de Sint-Antoniuskapel (CAI-nummer 105660).

Huidig bodemgebruik

Het huidige landbouwgebied bestaat vandaag uit:

- Een aantal karakteristieke Kempische hoeven met bijgebouwen langs de Salphensebaan;
- De Sint-Antoniuskapel;
- Graslanden, weilanden en akkers
- Niet verharde veldwegen.

6. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden

1 °'s Herenbos

Het voormalige 'Nonnenbosch' werd in de 17 de eeuw eigendom van de "heren van Oostmalle" die op het kasteel de Renaissance resideerden. Het statige loofbos werd als jachtdomein gebruikt. In de 19de eeuw werd het bos omgevormd tot een exploitatiebos en werd veel van het oorspronkelijke loofhout vervangen en aangeplant met naaldhout. Voor de tweede wereldoorlog werd het 's Herenbos ingericht als een idyllisch buitenverblijf voor de graaf en familieleden. De officiële verbindingsweg tussen het kasteel van Oostmalle en de Sint-Antoniuskapel van Zalfen werd afgeschaft en maakte plaats voor een heuse Franse landschapstuin met tal van parkelementen. Na de dood van de graaf in 1973 kwam het 's Herenbos in verval. De eigenheid van het parkbos is bewaard gebleven in:

a) De bosbestanden (foto 1)

De geschiedenis van de aanleg van het bos is af te leiden uit de bosleeftijd.

De oudste delen van het bos bevinden zich in het zuiden van het 's Herenbos en ten oosten van de centrale zichtas tussen de Kozakkendreef en de Uilendreef. Naast gemengde bestanden bestaan bepaalde percelen nog uit zuiver loofhout met hoofdboomsoorten zomereik en gewone beuk.

De omgeving van het sterrenbos is van latere leeftijd en bestaat uit gemengde bestanden van zomereik, gewone beuk en grove den.

De bospercelen ten noorden van de Uilendreef zijn het meest recent (20ste eeuw) en bestaan nagenoeg uitsluitend uit grove den.

b) De dreven (foto 2)

De dreven in het 's Herenbos werden aanvankelijk aangelegd toen de houtproductie in de 19de eeuw belangrijk werd. Drie belangrijke dreven vertrokken aan de noordwestelijke ingang van het bos en liepen respectievelijk in zuidwestelijke richting, zuid-oostelijke richting (Kozakkendreef) en oostelijke richting (Uilendreef) door het bos. In het zuiden van het bos werd een oost-west georiënteerde dreef aangelegd (Grote Kruisdreef). Met de omvorming naar het romantische parkbos werden meerdere zijdreven aangelegd. De meeste van deze dreven zijn nog zeer goed ontwikkeld.

c) De zichtassen (foto 3)

Met de aanleg van het parkbos in de twintigste eeuw maakte de ontwerper gebruik van bestaande (eertijds gebogen) verbindingsweg vanaf het kasteel (huidige N12) en de kapel van Zalfen. De weg werd afgeschaft en aangelegd als een brede open corridor doorheen het bos waarin centraal een grote waterpartij met bijpassende beelden en ornamenten, rozentuin, woning en parkbeplanting werden aangelegd. De andere grote dreven werden eveneens bij dit ontwerp betrokken en fungeerden evenzeer als zicht op de beekvallei van de Lopende beek en de open weilanden ten oosten van het 's Herenbos.

d) Waterlopen (foto 4)

De sterk meanderende Lopende beek

e) Parkelementen (foto 3, foto 5, foto 6)

Van de omvorming tot een romantisch parkbos zijn volgende elementen nog in het 's Herenbos aanwezig:

- 1) Waterpartijen
- 2) Beelden
- 3) Sterrenbos
- 4) Amfitheater
- 5) Taxusdoolhof
- 6) Reeënweide
- 7) Kanaaltje
- 8) Boswachterhuisje
- 9) Stallingen
- 10) Schuur

2° Heihuizen

- a) Historische bosontginning van de 19de en 20ste eeuw met rechthoekig aangelegde bospercelen als voorbeeld van Kempense ontginning van gemeenschappelijk heideareaal (foto 8)
- b) Heiderelicten
- c) Weilanden en akkers (foto 7)
- d) Graslanden in de beekvalleien (foto 9)
- e) Kleine landschapselementen: hagen, houtkanten, solitaire bomen
- f) Bouwkundig erfgoed:
Kasteel Heihuizen, Heihuizen, kasteel in neorococostijl uit het begin van de 20ste eeuw (foto 10)
- g) Archeologische vondsten en potenties

3° Het gehucht Zalfen

- a) Historisch stabiel open akker- en weilandengebied met plaggenbodems (foto 11)
- b) Beschermd bouwkundig erfgoed:
Sint-Antoniuskapel (foto 12)
- c) Niet beschermd bouwkundig erfgoed: de typische 19de eeuwse Kempense hoeven met bijgebouwen (foto 13, foto 14)
- d) Archeologische potenties

7. De waarden die tot de aanduiding aanleiding gegeven hebben

Natuurwetenschappelijke waarde

De ankerplaats bevat bodemkundige, hydrologische, landschapsecologische, faunistische en floristische erfgoedwaarden.

Binnen het 's Herenbos variëren de bodems van vochtig tot zeer nat zand- en zandleem. Het overwegend vlakke reliëf en de relatief hoge grondwaterstand verklaren het vochtige karakter van het bos. Verschillende bospercelen werden in het verleden met het oog op een betere houtproductie voorzien van diepe afwateringsgrachten. In het zuiden van het bos vloeien Delftebeek, Bossnepbeek en Lopende beek samen. Vooral de Lopende beek die centraal door het bos loopt, heeft een zeer goed ontwikkelde structuurkwaliteit en heeft nog steeds zijn natuurlijk meanderende loop.

Ondanks de idyllische parkaanleg in het midden van de twintigste eeuw in een deel van het bos, is dit van weinig invloed op de natuurwaarden in het bos. De zure eiken- en beukenbestanden, het zeldzame natte elzenbosbestanden, de dennenaanplantingen, de gemengde bosbestanden en de (verwilderde) restanten van de voormalige parkaanleg vormen zo een habitat voor verschillende planten- en diersoorten. Soorten als adelaarsvaren, dalkruid, daslook, dubbelloof, lelietje-van-dalen en

wilde kamperfoelie zijn indicators van 'oud bos'. De relatief grote oppervlakte van het bos zorgt ook voor de nodige rust voor broedvogels en zoogdieren.

Door de bosontginning van Heihuizen werd de oorspronkelijke heidevegetatie verdrongen. Relicten van deze vegetatie zijn nog te vinden in wegbermen en enkele percelen die niet werden bebost.

De aanduiding als biologisch waardevol tot zeer waardevol gebied en de bijkomende arcering als belangrijk gebied voor de fauna op de Biologische Waarderingskaart benadrukt deze natuurwaarden.

Historische waarde

De historische waarde van de ankerplaats blijkt uit:

- de ontwikkeling en het gebruik van het 's Herenbos de laatste eeuwen;
- de historische ontginning van Heihuizen;
- de geschiedenis van het gehucht Zalfen;
- het bouwkundig erfgoed;
- de archeologische vondsten.

Het 's Herenbos (voorheen Nonnenbosch), genoemd naar de 'heren van Oostmalle', fungeerde in het begin van de 17de eeuw als een jachtbos voor de kasteelheren en hun bezoek. Het was een vrij natuurlijk bos dat door de weg van Oostmalle naar de kapel van Zalfen (Broekstraat) in twee delen werd gesplitst. Door de aanleg van rechte dreven en afwateringsgrachten in de 19de eeuw werd het makkelijker om het bos economisch te exploiteren. Het bos werd uitgebreid ten koste van de omgevende heide, hoofdzakelijk met naaldhout. Rond het begin van de tweede wereldoorlog werden parkelementen in het 's herenbos geïntroduceerd. De weg die Oostmalle met Zalfen verbond werd afgeschaft en werd geïntegreerd in een heuse Franse landschapstuin. Ook in het bos werden parkelementen aangelegd, zodat het bos een idyllisch karakter kreeg voor de kasteelbewoners.

De bosontginning van Heihuizen op de voormalige gemeenschappelijke heide dateert van de 19de eeuw. In deze periode werden vele "woeste gronden" in cultuur gebracht. Op de voedselarme Kempische zandgronden werden op grote schaal naaldhout aangeplant. De ontginning begon veelal met de aanleg van wegen in een rechthoekig raster. Later werden naaldbomen aangeplant.

De eerste vermelding van het gehucht Zalfen gaat terug tot een document van 1278 waarin 'Zalhuffle in de parochie Malle' te lezen staat. Het gehucht bestaat in de 15de eeuw uit drie grote boerderijen met omgevende akkers. Begin 17de eeuw wordt de streek van Malle geplaagd door een pestepidemie. De Sint-Antoniuskapel, in de loop der tijden uitgegroeid tot een bedevaartsoord, gaat terug tot die tijd.

Ook het bouwkundig erfgoed verwijst naar de rijke geschiedenis van de ankerplaats. Naast de Sint-Antoniuskapel en enkele eeuwenoude typische Kempense boerderijen in het gehucht Zalfen, moet het kasteel en landgoed van Heihuizen uit het begin van de 20ste eeuw vermeld worden. Hoewel de archeologische vondsten eerder schaars zijn (urnenveld van Aasten, lithisch materiaal en bijlfragmenten), wijzen een aantal studies op de archeologische potenties in de alluviale beekvalleien (Koeischotseloop, Lopende beek, Delftebeek, Zalfensebeek) en de plagenbodems van Zalfen. De rijke toponymie binnen de ankerplaats wijst ook op vroegere sporen van bewoning.

Esthetische waarde

De verweving van het gedeeltelijk aangelegde romantische parkbos met majestueuze dreven en de meer natuurlijke bosbestanden in het 's Herenbos, de meanderende waterlopen, de strakke naalddhoutaanplanting van Heihuizen, het open akker- en weidegebied van Zalfen, de typische oude Kempische hoeven en kapel van Zalfen, het landgoed van Heihuizen, het akkergebied ten noorden van Heihuizen en de natte graslanden in de beekvalleien maakt dit landschap tot een bijzonder esthetisch aantrekkelijk geheel.

Deze afwisseling en het natuurlijke samenspel van het bouwkundig erfgoed met het omgevende bodemgebruik zorgen voor een zeer hoge belevingswaarde.

Sociaal-culturele waarde

De ankerplaats heeft een belangrijke toeristische waarde, voornamelijk voor wandelaars, fietsers en joggers. Verschillende wandelingen en fietstochten doorkruisen het gebied. De afwisseling in het landschap en het historische kader zijn hiervan de motor.

Ruimtelijk-structurende waarde

Deze ankerplaats is gelegen op de zuidelijke flank van de microcuesta van de Kempen. Het 's Herenbos maakt deel uit van een uitgestrekt boscomplex dat grenst aan "Domein de Renesse" in het noordwesten en het Zalfens Gebroekt in het zuiden. Opvallend zijn de duidelijk herkenbare blokstructuur van de bossen, het open akker- en weilandgebied rondom het gehucht Zalfen en de open beekvallei van de Koeischotseloop in het oosten.

8. Aanpassingen t.o.v. de oorspronkelijke fiche van de ankerplaats omwille van nieuwe inzichten

Aanpassing afbakening

De afbakening werd aangepast ter hoogte van de Lierselei waar twee bestaande woningen uit de ankerplaats werden weggelaten, waardoor de St. Laurentiuslaan in het noorden en de Bossepbeek in het zuidwesten als fysieke grenzen worden genomen.

Aanpassing inhoud

Het tekstuele gedeelte werd aangepast op het vlak van de omschrijving, landschappelijke waarden en kansen en knelpunten. Hierbij werd geactualiseerd op basis van literatuurgegevens en terreinwerk.

9. Toekomstige ruimtelijke vertaling en visie op de ankerplaats

De toekomstige ruimtelijke vertaling en visie op de ankerplaats wordt weergegeven in kaart 2.

De afgebakende ankerplaats met het gesloten boscomplex van 's Herenbos en Heihuizen, het open akker- en weilandengebied van Zalfen met typische Kempische hoeven, de open beekvallei van de Koeischotseloop met weilanden, akkers en relatief kleine bospercelen heeft een unieke ontstaansgeschiedenis. **Het behoud van de vermelde landschapswaarden is de hoofddoelstelling.** Volgende algemene doelstellingen worden beoogd:

- het optimaal behoud, herstel of versterking van de historisch gegroeide structuur van het landschap met bossen, landbouwgronden en bewoning;
- het optimaal behoud, de instandhouding en het onderhoud van de voor het landschap waardevolle en opbouwende elementen, waaronder het aanwezige bouwkundig erfgoed, dreven, bomenrijen, solitairen, bomengroepen, vijvers, hooilanden, weilanden, parkbossen, grachten, beken, parkornamenten, wegen en paden;
- het optimaal behoud en beheer van de aanwezige landschappelijke en natuurkwaliteiten;
- het behoud van de bestaande milieukwaliteit (bodem, waterhuishouding, reliëf);
- het conserveren van archeologische vondsten; bij werken dient rekening gehouden te worden met de archeologische waarden.
- de doelstellingen met betrekking tot het beheer van de ankerplaats worden afgestemd met het toekomstige ruilverkavelingsplan Malle-Beerse.

's Herenbos

Het beheer van het 's Herenbos moet de landschappelijke waarden (dit is het geheel van historische, natuurwetenschappelijke, esthetische en ruimtelijke structurerende erfgoedwaarden) van het bos in de verf zetten. Hiertoe is belangrijk:

- het tegengaan van verlies of vervaging van de historisch gegroeide structuur van het bos voor die delen van het bos die niet zijn aangeduid als integraal bosreservaat; "het afleesbaar houden" van de historisch gegroeide structuur van het (park)bos;
- het herstel en de beklemtoning van de belangrijke zichtas van het kasteeldomein de Renesse naar het gehucht Zalfen, zodat de historische band tussen kasteeldomein en (park)bos wordt hersteld;
- het behoud en het onderhoud van de typische dreven met in het bijzonder aandacht voor de hoofddrevenstructuur;
- vrijwaren en vakkundig restaureren van parkornamenten;
- het gepaste beheer en onderhoud van de waterpartijen; onderzoek naar waterkwaliteit en bodemkwaliteit van de vijvers is hiervoor noodzakelijk; het behouden van het waterpeil in de vijvers;
- het beheer en ontwikkeling van de watervegetatie en oevervegetatie van de aanwezige vijvers;
- het behoud van de structuurkwaliteit van de waterlopen (oevers, beekbodems, meanders);
- het sturen en geleiden van zachte wandelrecreatie door een passende ontsluiting zonder aanleg van verhardingen.

De erkenning van een groot deel van het 's Herenbos als integraal bosreservaat kan een knelpunt zijn (zie verder). De tuinarchitectonische elementen en een minimale historische leesbaarheid van het bos moet behouden blijven. De landschapselementen die niet meer duidelijk afleesbaar zijn in het aangeduide bosreservaat en de aanvullende drevenaanteg uit de 20ste eeuw moeten, gezien de doelstelling van het integrale bosreservaat, niet worden hersteld. Het bestrijden van exoten zal als doelstelling opgenomen in een op te stellen landschapsbeheersplan.

Heihuizen

- het behoud van de bestaande historische structuur;
- kwalitatief ecologisch beheer van de bosbestanden;
- streven naar meer ongelijkjarige bosbestanden;
- het behoud van het orthogonaal aangelegde wegen- en drevenstructuur in het bos;
- aandacht voor bosrandenbeheer in functie van de versterking en ontwikkeling van natuurwaarden (struiken, hogere planten, insecten);
- creëren van open plekken in het bos ten behoeve van natuurwaarden (heiderelicten);
- versterken van de relatie met het aangrenzende 's Herenbos;
- het behoud van het open landbouwareaal met akkers en weilanden;
- het behoud van het kleinschalige landbouwlandschap rond Aasten en de beekvallei van de Koeischotseloop;
- het bewaren en stimuleren van het beheer van kleine landschapselementen (bomenrijen, houtkanten, solitair);
- het gepast beheer van waterlopen;
- het behoud en beheer van landelijke onverharde wegen.

Zalfen

- het behoud van de historisch stabiele open ruimte en het agrarische grondgebruik van en rondom Zalfen;
- bewaren van het beeldbepalende uitzicht van de typische hoeven; renovatie van hoeven en bijgebouwen (stallen, schuren) (evt. nieuwbouw) moet rekening houden met het historische karakter van het gehucht;
- bewaren van het historische tijdsbeeld;

- het behoud van het aanwezige microreliëf;
- het behoud en beheer van de beekbegeleidende beekvegetatie;
- het behouden en herstellen van kleine landschapselementen (haag- en houtkantenstructuur rond de akkers);
- het behoud van het historische wegenpatroon en het gepaste beheer van de niet verharde landelijke wegen.

10. Kansen, knelpunten en aandachtspunten

De erkenning van een groot deel van het 's Herenbos als integraal bosreservaat kan in conflict komen met de aanduiding als ankerplaats. Hoewel in de bosreservaten wordt gestreefd naar het behoud van natuurlijke bosgemeenschappen en van bijzondere bostypes met hun specifieke natuurwaarde en dit volledig in overeenstemming is met de natuurwetenschappelijke waarde die voor de ankerplaats vooropgesteld wordt, zijn de doelstellingen van 's Herenbos in het kader van de aanduiding als ankerplaats veel ruimer. Ook de historische (bv. behoud van verschillende aanlegfasen van het bos), de esthetische (bv. behoud zichtassen parkbosconcept, dreven, parkornamenten, parkelementen) en de sociaal-culturele (bv. passief recreatief medegebruik) zijn aanwezige landschapswaarden en dreigen door het 'integrale' karakter van het bosreservaat verloren te gaan. Met een integraal bosreservaat wordt immers bedoeld dat de natuur ongemoeid wordt gelaten. Bestaande dreven en zichtassen zullen hierdoor geleidelijk verdwijnen. Alleszins is het van belang om de tuinarchitectonische landschapselementen te behouden en minstens de historische leesbaarheid van de belangrijkste dreven te behouden.

De moderne landbouwvoering en het moderne wooncomfort stellen andere eisen aan de 19de eeuwse hoeven, stallen en schuren. Moderne stallen, verbouwingen aan de woongedeelten van de hoeven en nieuwe woningen verschenen de laatste jaren in het gehucht Zalfen (foto 15).

11. Gewenste planologische afstemming

In het richtinggevend gedeelte van het Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan (GRS) van Malle worden onder meer volgende doelstellingen voor de ankerplaats beoogd:

- Het gesloten beboste landschap ten zuiden van de micro-cuesta vormt een tegengewicht voor de noordelijke openheid van het landbouwlandschap. De beeldwaarde van deze bosgebieden wordt bijzonder belangrijk geacht. De bossen dienen een een uitgesproken structuur te bezitten door een diversiteit aan vegetatie met afwisseling van open eilanden (de landbouwgebieden en open plekken) als contrasterende werking. Er dient gestreefd te worden naar een grotere heterogeniteit binnen de bosbestanden. Bosrandbeheer moet voldoende aandacht krijgen.
- In de landbouweilanden van Zalfen en Aasten moet het kleinschalige worden bewaard.
- De waterlopen moeten beheerd worden als ecologische corridors.

In het bindend gedeelte van het GRS zijn de selectie van de Lopende beek, Salphensebeek en Koeschotsebeek als ecologisch lint met structurerende waarde van belang.

Deze elementen zijn niet in strijd met de vooropgestelde doelstellingen van de ruimtelijke visie van de ankerplaats.

12. Begrippenlijst en referenties

12.1 Begrippenlijst

Voor de verklaring van de begrippen is er een algemene begrippenlijst. De dossierspecifieke begrippen worden hieronder verklaard.

Cuesta

Cuestas zijn asymmetrische heuvelruggen in zachthellende en geërodeerde lagen van afwisselend zwakke en sterke weerstand tegen erosie. De ene zijde van een cuesta, de cuestarug, heeft een lange, zachte helling, bepaald door de helling van de erosiebestendige laag. De andere zijde, het cuestafront, is een steilere helling, gevormd aan de rand van de harde laag, die ondergraven wordt door erosie van de onderliggende zachte laag.

Engelse landschapsstijl – Engelse tuin

Een Engelse tuin is een landschapstuin, die in de mode was in de late achttiende eeuw en het begin van de negentiende eeuw. De Engelse tuin verschilt volledig van zijn tegenhanger, de Franse tuin. Men stapte af van het idee dat de natuur moest beheerst worden door de mensen. De tuinen werden nu aangelegd zonder symmetrie en evenwicht, er werden nog steeds sobere paviljoentjes opgetrokken; beeldhouwwerken werden schaars. Het concept leunt op de voorstelling van romantische, parkachtige landschappen met verrassende doorkijkjes. In de praktijk wordt dit doorgaans gestalte gegeven door de aanleg van grasvelden, liefst op heuvelachtig terrein, omgeven door en afgewisseld met boomgroepen.

Franse landschapsstijl – Franse tuin

Een Franse tuin of baroktuin is een formele zeer symmetrische tuin die is aangelegd in een Franse stijl, naar model van de Italiaanse Renaissance-tuin.

12.2 Referenties

Literatuur

Centraal Archeologische Inventaris (CAI) – Digitale databank, cai.erfgoed.net.

Decleer, K. (2005). Naar een goede praktijk voor beheer en inrichting van trage wegen in het landbouwgebied. Nota INA2005.49, Brussel, 8 p.

De Molder, Th. (1947). Geschiedenis van Oostmalle, Van Mierlo-Proost, Turnhout.

Hermey, M. & De Blust, G. (1997). Punten en lijnen in het landschap. Stichting Leefmilieu, Schuyt & co, Van de Wiele, Natuurreservaten, WWF, Instituut voor Natuurbehoud, 336 p.

Landschapskenmerkenkaart (2002). Digitale Vectoriële bestanden. CD-rom.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2001). Nieuwe impulsen voor de landschapszorg. De landschapsatlas, baken voor een verruimd beleid. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Monumenten en Landschappen, Brussel, 191 p.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (2001). Atlas van de relictten van traditionele landschappen in Vlaanderen (Landschapsatlas). Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Afdeling Monumenten en Landschappen, Brussel, CD-rom.

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AROHM, Bestuur voor Monumenten en Landschappen (1985). Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 10n 2 (Ho-Ra). Provincie Antwerpen. Arrondissement Antwerpen.

Stramien (2005). Ontwerp Gemeentelijk Ruimtelijk Structuurplan Malle.

Cartografische bronnen

Aero Survey (1971). Orthofotoplan, 8/d/4 (Oostmalle)

Eurosense (1990). Orthofotoplan, 8/6/4 (Oostmalle) en 16/2/2 (Grobbendonk)

Institut Cartographique Militaire (1878), kaartblad 8/6 (Oostmalle) en 16/2 (Grobbendonk)

Institut Cartographique Militaire (ca. 1925), kaartblad 8/6 (Oostmalle)

Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld door Graaf de Ferraris (1771-1777), uitgave door het Gemeentekrediet, kaarten 106 (Brecht), 107 (Santhoven)

Militair Geografisch Instituut (1971). Kaartblad 8/6 (Oostmalle) en 16/2 (Grobbendonk)

Vandermaelen (1854), kaartbladen 3/8 (Brecht) en 3/12 (Santhoven)

13. Foto's

Zie bijlage